

Войната за Газа

КОНФЛИКТЪТ В ГАЗА И “ЦЕНТРАЛНАТА” ВЪНШНА ПОЛИТИКА НА ТУРЦИЯ*

09. 01. 2009

Проф. Владимир Чуков

Наблюдателите отбелязват безпрецедентната политическа активизация на официална Анкара по кризата в Газа. Може би за пръв път управляващото в Турция правителство се ангажира толкова категорично с позиция по конфликта в Близкия Изток. Вярна на дипломатическия си нюх, през последните 60 години Анкара се е опитвала винаги да поддържа баланс между двете противникови сили в този чувствителен регион. Със сигурност обаче сегашният период бележи една от най-ниските точки в традиционно добрите турско-израелски отношения.

Вчерашният брой на израелския вестник “Хаарец” отбелязва, че молбата на Ципи Ливни да посети Анкара, за да обясни израелската позиция по конфликта, е била отклонена с отговора: “Ако това е причината за посещението Ви, не идвайте!”. Пред световните медии турският премиер хвърли изцяло вината за войната в Газа върху израелската страна. Той допълни, че обвиненията към “Хамас” са “неприемливи” и че “агресията в Газа е унижение за Турция”, която играеше ролята на посредник в сирийско-израелските преговори.

В речта си пред парламентарната група на Партията на справедливостта и развитието (ПСР) Ердоган дори намеси и историята, за да обясни неблагодарността на израелците. Той заяви: “Османските турци са спасили прадедите на Ливни (министър на външните работи) и Барак (министър на отбраната) от гоненията на кръстоносците в Испания през 1490 г. по време на падането на Андалуската държава (арабо-мюсюлманския халифат в Испания – бел. авт.)” Наблюдателите отбелязват, че в това изречение за пръв път в историята на съвременна

---

* Препечатва се от www.orientbg.info с любезното съгласие на автора проф. Владимир Чуков.

Турция след премахването на халифата в Османската империя през 1924 г. от Мустафа Кемал Ататюрк, по официален повод високопоставен политик използва словосъчетанието “османски турци”. Отзвукът в арабските медии е невероятен. Квинтесенцията на арабската администрация към позицията на турското правителство най-добре е пресъздадена в заглавието на статията на Ахмед Абдел Джауад в “Ислам онлайн”: “Турция ... туптящото сърце на арабизма”.

Редица турски анализатори отбелязват, че пропалестинските симпатии в Турция са традиционни. Турският автор Йозкан Ислам твърди във вестник “Заман”, че още през 60-те и 70-те години на XX век лявото политическо движение в Турция е изразявало подобни позиции. Мнозина турски интелектуалци от тази идеологическа група дори са отивали на фронта, за да се бият редом с арабите. Стотици турски лявомислещи хора са воювали в арабо-израелската война през 1967 г. и дори десетки са загиналите по време на блокадата на Бейрут през 1982 г. Анализаторът дори посочва името на видния интелектуалец-маоист Джингиз Чандър. Той обаче не се задълбочава по темата защо именно левите, а не управляващите десни партии, са носили знамето на палестинската солидарност. В условията на блоковото противопоставяне Турция беше към западния, свободния свят, който открито симпатизираше на Израел, а не на арабите. През тази епоха социалистическият свят открито подкрепяше арабската кауза в Близкоизточния конфликт. По тази причина опозиционни елементи, каквито в Турция по време на Студената война са левите партии, единствени демонстрират проарабската и пропалестинската си солидарност.

Изследователите Файк Булуд и Ибрахим Акбаб отдават причините на сегашната позиция на Ердоган на религиозната солидарност и на факта, че арабските страни и Турция са живели векове заедно в рамките на Османската империя. Те твърдят, че турските войници са давали силен отпор на армиите на европейските колонизатори, в това число и на англичаните, които са окупирали Палестина и Газа.

Големият въпрос обаче е защо пропалестинските симпатии на премиера Ердоган се трансформираха в топли чувства към радикалното движение “Хамас”, което е в листата на терористичните организации на Европейския съюз. Йозкан Ислам отстоява тезата, че това не е емоционален акт, а следствие от натрупването на редица предпоставки през последните пет години. На първо място е войната на САЩ в Ирак и трудното решение, което взе турският парламент през март 2003 г., недопускайки американските войски да преминат през неговата

територия. На практика се получава проектиране на ислямската солидарност в два екстремни, сходни по своята същност моменти – американската операция срещу Садам Хюсеин и израелската операция в ивицата Газа. Религиозният комплекс на ПСР, която има ислямистки генезис, е заработил и в двата случая.

В същото време обаче прави впечатление, че опозиционните партии, лявата Народнорепубликанска партия (НРП) и дясната Партия на националистическото действие, отстояват идентични позиции. Дори техните лидери подлагат Ердоган на критика, че правителството не е действало още по-решително срещу Израел. Лидерът на НДП Дениз Байкал предлага Турция да анулира всички договори, които са подписани между Анкара и Тел Авив. Тези факти предизвикват съмнението, че все пак сянката на приближаващите през март местни избори прозира зад действията на политиците. Всички те ще трябва да се борят за гласовете на избирателите в един решителен за развитието на страната и нейното политическо управление момент. Многохилядните антивоенни демонстрации тласкат политиците да се съобразяват с настроенията на гласоподавателите.

Вече цитираният изследовател Файк Булуд отстоява мнението, че новият външнополитически процес на Турция е съобразен с концепцията, изработена от най-приближения съветник на Ердоган, професор Ахмед Даудоглу. Тя е крайъгълният камък на ПСР в изработването и прилагането на нейната външнополитическа програма. Булуд я квалифицира като “неосманска”, тъй като има за цел възстановяването на влиянието на Турция върху онези региони, в които е властвала Османската империя. Така Турция предоговаря своето място в световната политика, съобразно новите реалности. Тя не е “държава периферия”, каквато е била по време на Студената война, бидейки крепост на капитализма. Анкара вече не изпълнява функцията на буфер между западния капитализъм и източния социализъм. Също така Турция не е и “държава мост” между свободния и несвободния свят. Подобно положение е съществувало също по време на Студената война. Понастоящем Турция играе ролята на “държава център”, която разполага с достатъчен ресурс, за да гарантира своя мир и стабилност и тези на своите съседи.

В своя статия в близкия до ПСР вестник “Заман” Мохамед Калунси акцентира върху факта, че тази концепция представлява коренна промяна в характера на турския външнополитически процес. Тя е изработена от професор Ахмед Даудоглу и се прилага на практика от настоящия министър-председател Реджеб Ердоган. Интересното е, че според Калунси Даудоглу начертава една твърде голяма област, която е

обект на геополитиката на съвременната турска държава, разпростираща се върху три континента – Азия, Африка и Европа. Професорът вижда следните субрегиони, влизащи в турския геополитически ареал: Близък Изток и Балканите, с които Анкара е свързана исторически и културно; Кавказ, Черноморието и Централна Азия, с които тя поддържа културни и икономически специални връзки. Така, ако използваме западна геополитическа терминология, Турция се превръща в “пивотираща”, “осова” държава на огромен географски регион, в който влизат Близкият Изток, Балканите, Кавказ, Персийският залив, Черноморието и Централна Азия. Според Даудоглу ролята на основен кохерентен елемент в турската геополитическа концепция играе чувството за общата турска идентичност, която може да бъде поощрявана чрез различни ситуационни средства. Такива са борбата за разширяване на демокрацията, преодоляването на разногласията в турската общност, балансът и синхронът между различните институции на турската държава и други. Професорът счита, че времевата рамка за изпълнението на въпросната геополитическа стратегия може да се отнесе към 2023 г., когато се навършва един век от създаването на турската република.

Анализаторът Ибрахим Акбаб счита, че тази геополитическа схема съдържа в себе си потенциал да бъде изпълнена. Той се базира върху четири основни елемента:

1. светския характер на държавата, което я прави привлекателна за Запада;
2. османотурското наследство, което я поставя близо до симпатиите на Изтока;
3. огромната икономическа и военна мощ, нареждаща страната сред водещите държави в света;
4. Турция не конкурира общоарабската система за сигурност и няма търкания с никоя арабска държава.

В светлината на тези особености Анкара си е поставила за задача да се върне в Близкия Изток, след като повече от 80 години е била изтласкана от Запада от основните събития в региона. Идеята на сега управляващите в Турция е тя вече да не е поставена в пакет със “западния свят”, а да играе самостоятелна роля, да дава собствени решения на проблемите. Това е възможно, след като тя има дългогодишни отношения с Израел и може да играе ролята на посредник в арабо-израелския конфликт. Освен това Турция има исторически връзки със Саудитска Арабия, Сирия и Египет. Във визията на Даудоглу тези връзки ще се задълбочават в светлината на управлението на ПСР, която логично трябва да помага за разрешаването

на техните проблеми. Турският геополитик дава за пример турско-сирийските и турско-иранските отношения. Преди ислямистката партия да вземе властта в Турция, те са се характеризирали с напрежение, докато сега са се нормализирали. От друга страна, Даудоглу вижда и външнополитически потенциал в ислямистките корени на ПСР. Той счита за нормални добрите отношения със сходни, нюансирани ислямистки политически субекти, които играят важна регионална роля. Такова е радикалното палестинско движение “Хамас”.

Акбаб вижда и още едно предимство на турската външна политика в Близкия Изток. Според него Анкара няма задни мисли по отношение на арабите, каквито има Иран. Анализаторът визира най-вече динамичното влияние на Техеран върху шиитските малцинства в арабските държави, което е причината за нюансираното отрицателно отношение между ислямската република и арабските ѝ съседи. Нещо повече, според Акбаб Турция дори може да играе контрабалансираща на Иран роля в региона на Близкия Изток посредством своето икономическо, политическо и военно влияние.

Все пак турските експерти призовават към реализъм, а не към идеализъм, в бъдещата външна политика на страната. Мохамед Калунси открито критикува концепцията на Ахмед Даудоглу. Той отхвърля неговите твърдения, че Турция е “централна”, а не “периферна” държава. Калунси отстоява мнението, че след идването на власт на ПСР много поколения трябва да минат, за да има Турция претенциите за подобна роля в света. Той се аргументира, че на този етап съществуват твърде много затруднения и практически “спирачки” за реализирането на “неоосманската” идея на стратега на Ердоган. Според него даването за пример на Турция като модел за “светска ислямска държава” от американски изследователски центрове като “Ранд Корпорейшън” и “Карнеги” ерозира популярността ѝ сред някои ортодоксални ислямистки кръгове. Ревност съществува и в Техеран, който открито заявява, че Анкара няма да успее да сложи край на “агресията в Газа”. Калунси счита, че докато съществуват държави с по-силен геополитически код в региона на Близкия Изток, Анкара трябва да се съобразява с тях, за да провежда своята външна политика. Всъщност изработването на резолюция 1860 на Съвета за сигурност на ООН, продължаващите военни и политически събития след нея, както и ролята на Турция показват, че активността на Реджеб Ердоган по отношение на Газа трябва в някаква степен да бъде обяснена с приближаващите местни избори през март 2009 г.